

в Росії і західній Європі, як розвитком улюблених його наук історії і фельклористики. Кінчачи сей коротенький, побіжний і далеко не повний начерк побажаємо нашому талановитому писателеви і вченому, нашому духовому батькови, ще як найдовше жити і працювати, і дождати ся в Росії і в Галичині красших обставин ніж ті, против котрих він з такою енергією і з таким талантом стілько літ бере ся.

Іван Франко.

Критика і бібліографія.

I. Наукові методи пр. Сумцова.

Між руськими ученими, котрі посвячують свої праці українській народній словесности, одно з видніших місць займає професор харківського університету Сумцов. Остатніми часами він рішуче став уживати порівнюючого методу і набув собі велику начитаність у фольклорному матеріалі різних народів, так що міг би пролити багато світла на еволюцію різних фольклорних тем не лиш на Україні, але й у цілій Європі, бо звичайно західно-європейські фольклористи, навіть найбільше вчені, не знають мов словянських. Тим часом майже всі порівнюючі студії д. Сумцова застають ся без результату, коли не вважати за него звід бібліографічних вказівок, котрі по самій суті діла не завше можуть бути навіть повними.

Такий суд приходить ся сказати про многоучені праці д. Сумцова, напечатані в „Етнографическомъ Обзорѣніи“, як „Воронъ въ народной словесности“, „Заяць въ народной словесности“, „Мышь въ народной словесности“, в котрих автор вганяє ся за ріжними птицями і звірами по фольклору всего світа, не звернувши уваги перш усього на те, що в різних байках, казках і т. п. оповіданнях властива індивідуальність того чи іншого животного грає ролью підрядну, що навіть іноді в варіантах певного оповідання серед одного народу ті особи перемінюють ся. Далеко більше б хісна було для науки, коли б д. Сумцов прослідив, напр. говорних про байки і апологи т. зв. животного епосу, не особи животних, а самі фабули, в чім вони сходять ся у різних народів, в чім різнять ся, які з них мусли скластись в різних країнах відповідно їх клімату, географії, землі, фауні, звичаям, історії, — а які запозичені були у других народів і як розходились по світу, при чому перемінялись *fabulae personae* з переміною краєвих обставин, фауни, звичайів, а іноді і просто капризу оповідачів, їх недочуванню і т. і.

Інші студії д. Сумцова, напр. „Отголоски христіанскихъ преданій въ Монгольскихъ сказкахъ“ в „Етногр. Обзорѣніи“ (ин. VI.) викликають друге бажанє, а власне, щоб автор рівняв між собою фабули дійсно однакові або хоч споріднені, а не такі напр. як європейські казки про страшиного грішника, котрі пішли від апокріфа про Лота, і монгольську казку про Шідтікур-бурхана, котра естє ніщо інше, як устний варіант монгольської книги Шідді-к ур, переробленої з індійської *Веталапанчавінсаті*, про котру на диво не згадує д. Сумцов у своїй студії, — а також, щоб не забував, що христіансько-візантійська культура, з котрої д. Сумцов хоче виводити багато фольклорних тем, замісць індійської, сама по собі складна і пізня і яко така, сама вбрала в себе багато елементів старозазіатських (включно до індійського і навіть китайського), африканських, клясичних і др. Відповідно до сеї, сподіваємось, безспорної думки, коли ми зди-

буємо напр. в середній Азії а іноді й у східній Европі фольклорні матеріали, котрі нагадують біблійно-християнські теми, то треба себе спитати: чи не могли вони піти туди і незалежно від жидівсько-християнського впливу, просто з тих жерел, котрі впливали і на самий біблійно-християнський матеріал, — напр. з Халдеї, Ірану, Індії і т.? Вважемо один лише примір з тих, про котрі говорять д. Сумцов: на віщо було Монголам ждати, поки до них зайде християнська легенда про те, як Сатана спокушає Христа, коли в Ірані була старша легенда про Арімана і Зороастра, від котрої певно пішла й буддійська легенда про Будду і Мару, як і сама євангельська легенда.

Найновіша праця д. Сумцова „Народныя пѣсни объ отравленіи змѣинымъ ядомъ“, напечатана в „Кіевской Старинѣ“ 1893, Ноябрь, викликала в першій лінії сю нашу замітку своєю фальшивою методою, або ліпше браком усякої методи в приложенню вченим автором порівнюючого дослідю. Д. Сумцов погнав ся за другостепенною річю: отрутою, та ще й за зовсім przypadковою — змичою отрутою, тоді як в піснях, котрі він хоче розбирати, отрута робить ся іноді і жабою, рибою, зілем, — а відвернув ся від головного, від фабули пісень, дієвих осіб єї, мотивів подій. Через те він перемішав пісні зовсім ріжних тем: отруту брата сестрою, сина матірю, чоловіка жінкою, полюбовника любовницею (у нас вдовою, — про котру була в „Кіевской Старинѣ“ 1887. N. 12., студія, пропущена без уваги д. Сумцовим, хоч там були зведені і рукописні варіанти) і др. Через се ембріогенія і навіть географія варіантів сих усіх особних тем переплуталась у д. Сумцова і вся его праця звелась власне ні на віщо, тоді як вже один географічний розклад ріжних варіантів кожної теми міг би коли ще не привести автора до точного виводу, де склався єї первообраз, то хоч до показу, як во ни розійшлись хоч по Европі.

Д. Сумцов в кінці своєї студії нахиляєть ся до того, щоб вивести початок пісні про отруту від казок про матір-зрадницю і притягає навіть епізод із роману про Бову, епізод, котрий знайдете в казках ріжних тем у Европі й Азії. Ми мусимо нагадати, що в варіантах тієї казки часто буває замість матері сестра, а головне: в ній отрута зовсім не завше являєть ся і зовсім не єсть суцїною; часто зрадниця зарізує героя або замикає его, або саме в той час, коли зрадниця і змій-полюбовник єї готують ся згубити героя, являють ся его вибавителі-звірі, слуги его і інші. Нагадаймо також, що європейські усні казки про матір або сестру-зрадницю мають собі в староруській письменности прецікавий варіант в повісті про Івана, паламарського сина, виданій Костомаровим (Памятники стар. р. литер., вып. II, 319 і д.) на котру звернув увагу і д. Рамбо в своїй книзі *La Russie Epique*. Цікаво, що героїня сего оповідання, котре безпримірно перекладене було на староруську письменну мову з візантійської, з веть ся Клеопатра. Се імя не дурно відводить нас у Єгипет! Бгато подробиць сего оповідання і споріднених ему устних казок, в тім числі і наших, привязує єї всі історії до староегипетської казки про двоох братів, котра єсть найстаріша відома тепер Притча о женѣ и зловѣ. (Див. про се між інчим студію Коскена „Le conte égyptien des deux frères“ друковану первісно в журналі „Revue des Questions historiques“, кн. за октябрь 1877 р., і передрукованій в передмові до его-ж „Contes populaires de Lorraine“, Paris 1884, т. I стор LVI—LXVII.

М. Драгоманов.

II. Польський фольклорний журнал.

(Wisła. Miesięcznik geograficzno-etnograficzny. T. I—VI. Warszawa 1887—1892 стор. 366, 902, 1002, 998, 1039, 1020 in 8° maj.)

В 1887 р. невеликий гурток польських літературних закладів у Варшаві географічно-етнографічний місячник „Wisła“. У першому річнику сєї часописі було заміщено кілька цікавих праць з обсягу етнографії та статистики етнографічної і трохи матеріалів етнографічних *in crudo*, але в загалі місячник сей не робив вражіння часописі строго науковій, які тоді вже існували у Французів, Італіянців та Англічан. „Wisła“ не мала навіть ясно поставле-